

УДК 378.011.3-052:364-322

DOI <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.7>

Галина ОЛІЙНИК

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Тернопільська обл., Україна, 46027
ORCID: 0000-0002-8279-7433

Людмила ПЕТРИШИН

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності,
Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка,
вул. М. Кривоноса, 2, м. Тернопіль, Тернопільська обл., Україна, 46027
ORCID: 0000-0002-4506-1523
DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.7>

Бібліографічний опис статті: Олійник, Г., Петришин, Л. (2022). Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників у центрах соціальних служб. *Ввічливість. Humanitas*, 4, 53–58, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.7>

ОРГАНІЗАЦІЯ ВОЛОНТЕРСЬКОЇ РОБОТИ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ У ЦЕНТРАХ СОЦІАЛЬНИХ СЛУЖБ

У статті визначено наукові підходи до трактування поняття «волонтерство», «волонтерська діяльність». Розкрито мету дослідження, яка полягає вивченні та аналізі організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників у центрах соціальних служб. Досліджено, що в Україні студентський волонтерський рух серед молоді набув масового характеру в різних сферах суспільного життя, зокрема, в області освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення. Проаналізовано модель організації волонтерської роботи студентів, яка складається з основних етапів.

Розкрито мету Клубу соціальних ініціатив та волонтерства ТНПУ імені В. Гнатюка, а саме: сприяння розвитку соціальних ініціатив у молодіжному середовищі, допомога соціально вразливим категоріям дітей та молоді, консолідація свідомих та активних громадян для реалізації та захисту культурних, соціальних, економічних, політичних та інших спільних прав, свобод і законних інтересів.

Виокремлено завдання Клубу до яких відноситься: сприяння створенню позитивного іміджу та репутації волонтерської діяльності у широкій громадськості; науково-дослідна робота волонтерів; створення умов для саморозвитку членів Клубу як особистостей, членів суспільства, громадян України та багато інших напрямів діяльності, що не суперечать чинному законодавству України.

Методи дослідження використані такі: теоретичні (аналіз наукової літератури з досліджуваної проблеми); емпіричні (спостереження, порівняння, узагальнення).

Проаналізовано, що для студентської молоді волонтерська діяльність є не тільки способом проведення вільного часу, самореалізації і можливістю принести користь суспільству. Вона є ще стимуляцією майбутніх фахівців до професійного зростання і розвитку. Особливо це стосується працівників соціальної сфери, оскільки піклування про людей, надання їм необхідної допомоги є важливою складовою їх професійної діяльності.

Ключові слова: волонтерство, волонтерська діяльність, студенти, майбутні соціальні працівники, організація волонтерської роботи.

Halyna OLIIYNYK,

PhD., Associate Professor, Lecturer at the Department of Social Pedagogy and Social Work,
Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,
2 Mahyuta Kryvonosa str., Ternopil region, Ukraine, 43025
ORCID: 0000-0002-8279-7433

Liudmyla PETRYSHYN,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Professor at the Department of Social Work and Management of Socio-Cultural Activities,

Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University,

2 Maxyma Kryvonosa str., Ternopil region, Ukraine, 43025

ORCID: 0000-0002-4506-1523

DOI: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.7>

To cite this article: Oliinyk, H., Petryshyn, L. (2022). Orhanizatsiia volonterskoi roboty maibutnikh sotsialnykh pratsivnykiv u tsentrakh sotsialnykh sluzhbb [Organization of volunteer work of future social workers in social service centres]. *Vvichlyvist. Humanitas*, 4, 53–58, doi: <https://doi.org/10.32782/humanitas/2022.4.7>

ORGANIZATION OF VOLUNTEER WORK OF FUTURE SOCIAL WORKERS IN SOCIAL SERVICE CENTRES

The article defines scientific approaches to the interpretation of the concept of “volunteerism”, “volunteer activity”. The purpose of the research has been disclosed, which refers to studying and analyzing the organization of volunteer work of future social workers in social service centres. It has been investigated that in Ukraine the student volunteer movement among young people has acquired a mass character in various spheres of social life, in particular, in the field of education, health care, and social protection of the population. The model of the organization of student volunteer work, which consists of the main stages, has been analyzed.

The purpose of the Club of Social Initiatives and Volunteerism of Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University has been revealed, namely: promoting the development of social initiatives in the youth environment, helping socially vulnerable categories of children and youth, consolidating conscious and active citizens for the implementation and protection of cultural, social, economic, political and other common rights, freedoms and legitimate interests.

The tasks of the Club have been singled out, which include: promoting the creation of a positive image and reputation of volunteer activities in the general public; research work of volunteers; creation of conditions for the self-development of Club members as individuals, members of society, citizens of Ukraine and many other areas of activity that do not contradict the current legislation of Ukraine

The following research methods were used: theoretical (analysis of scientific literature on the researched problem); empirical (observation, comparison, generalization).

It has been analyzed that for student youth volunteering is not only a way of spending free time, self-realization and an opportunity to benefit society. It is also a stimulation of future specialists for professional growth and development. This especially applies to workers in the social sphere, since caring for people and providing them with the necessary assistance is an important component of their professional activity.

Key words: *volunteering, volunteer activity, students, future social workers, organization of volunteer work.*

Актуальність проблеми. Необхідність в роботі волонтерів є актуальною на часі. Посилення впливу на найуразливіші групи населення таких світових проблем, як винищення навколишнього середовища, зловживання наркотиками, загроза поширення СНІД/ВІЛ та інші потребує доцільності залучення фізичних осіб та організацій на міжнародному, національному та місцевому рівнях до процесів їх вирішення. В даний час деякі аспекти роботи волонтерів при її неосязності залишаються невизнаними, оскільки у багатьох випадках їх діяльність здебільшого має неофіційний та неструктурований характер.

Різноманіття напрямів, форм та методів волонтерської діяльності відкриває широкі перспективи для активізації духовного, інтелектуального та культурного потенціалу, що детермінує розвиток людини і суспільства як сьогодення, так і майбутнього.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукові доробки філософів, істориків (М. Аркас, М. Грушевський, Ю. Хорунжий, Д. Яворницький та ін.) свідчать, що благодійництво та меценатство в Україні мають власну історію, традиції й особливості. У цьому контексті найпоширенішим феноменом благодійності, добродійності є волонтерство, початок розвитку якого припадає на ХІХ століття.

Вагомий внесок у становлення теорії волонтерства, розробку його теоретичних та методологічних засад зроблено вітчизняними (З. Бондаренко, Р. Вайнола, Д. Горелов, І. Зверева, О. Корнієвський, Г. Лактіонова, Т. Лях, Л. Міщик, М. Тименко) й зарубіжними (Р. Лінч, С. Маккарлі (США), Л. Питка, Є. Матерна (Польща) дослідниками, які визначили сутність, ознаки, особливості, напрями та принципи волонтерської роботи.

Істотний інтерес для проведеного дослідження становлять праці, в яких простежуються концептуальні засади волонтерської діяльності (С. Гончаренко, А. Капська, О. Мороз, С. Литвиненко, Є. Холостова, М. Фірсов та ін.). Особливості роботи волонтерів у центрах соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді подано в роботах О. Карпенко, Н. Комарова. С. Толстоухової та ін.

Незважаючи на інтенсивні різнопланові дослідження, жодний із охарактеризованих підходів не забезпечує сповна виконання завдання щодо раціонального використання волонтерів та організації волонтерської роботи в соціальних службах.

Мета дослідження: вивчити та здійснити аналіз організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників у центрах соціальних служб.

Виклад основного матеріалу дослідження.

На сучасному етапі, коли Україна переживає соціально-економічну кризу, значно збільшилась кількість населення, які потребують допомоги. Передусім це внутрішньо переміщені особи, безробітні, молоді люди без будь-якого заняття, діти, які позбавлені належної уваги з боку батьків або ж є сиротами, пенсіонери, особи з особливими потребами та ін.

Реальна соціальна робота із надання допомоги в основному сконцентрована в системі центрів соціальних служб, громадських і релігійних організаціях, відчутна частка якої належить волонтерам.

Волонтер – це особа, яка за власним бажанням допомагає іншим у всіх сферах діяльності людини, – зазначає Т. Лях (Лях, 2010).

Науковець З. Бондаренко подає таке визначення: волонтер – доброволець, громадянин, що бере участь у вирішенні соціально значущих проблем у формі безоплатної праці (Бондаренко, 2006, с. 25).

Дослідник акцентує увагу на добровільній допомозі саме в соціально значущих проблемах, тих, які стосуються соціально незахищених верств населення.

У Законі України «Про волонтерську діяльність» зазначається, що волонтер – фізична особа, яка добровільно здійснює соціально спрямовану неприбуткову діяльність шляхом надання волонтерської допомоги (Закон України «Про волонтерську діяльність», 2018).

Волонтерська діяльність є соціально-психологічним явищем, оскільки її розглядають як систему взаємин між людьми, добровільне надання соціально-психологічної допомоги людині людиною. (Калениченко, 2008).

Як відзначає вітчизняна дослідниця Т. Лях, особливість волонтерського руху в Україні полягає в тому, що найчисельнішою групою волонтерів, які працюють у соціальній сфері, є учнівська та студентська молодь (Лях, 2010).

В Україні студентський волонтерський рух серед молоді набув масового характеру в різних сферах суспільного життя, зокрема, в області освіти, охорони здоров'я, соціального захисту населення тощо.

Моральне, соціальне, гуманістичне виховання молоді – нагальна потреба державотворчих процесів на засадах гуманізму, демократії, соціальної справедливості. У нашому сьогоденні існує безліч чинників, які негативно впливають на формування молоді людини як особистості та індивідуальності. Тому дуже важливо знаходити нові форми залучення молоді, особливо студентської, до суспільно корисної волонтерської діяльності.

Дуже часто студенти, навчаючись у закладах вищої освіти, намагаються уникати труднощів, не бажають самостійно вирішувати складні життєві проблеми, поступово втрачають свою індивідуальність, віру в себе і свої можливості. За умови участі в соціальній діяльності, вони мають змогу перевірити свої сили і повірити в свої можливості. Майбутній соціальний працівник робить крок до життя в гармонії з самим собою і навколишнім світом, набуває психологічної адаптації до умов середовища, які часто змінюються, вчиться долати труднощі і керувати власними емоціями і станами. Це, в свою чергу, підвищує його життєвий тонус, зберігає психічне здоров'я. Безперечно, формування особистості майбутніх фахівців соціальної роботи відбувається в основному в навчально-виховному процесі закладу вищої освіти. Проте, на нашу думку, волонтерство вносить свій вклад у процес професійно-особистісного становлення майбутнього соціального працівника.

Навчання у закладі вищої освіти співпадає з початком періоду зрілості, який характеризується посиленням свідомих мотивів поведінки. Стають більш стійкими такі якості особистості, як цілеспрямованість, рішучість, витримка,

наполегливість, принциповість, самостійність, ініціативність, вміння володіти собою.

Коли студенти беруть участь у волонтерському русі, то вони мають змогу розвиватися і сприяти подальшому професійному розвитку майбутніх фахівців соціальної роботи.

Модель організації волонтерської роботи студентів складається з таких основних етапів (Боднарєнко, 2006, с. 25).

Етап 1. Прийняття рішення щодо залучення студента до волонтерської роботи

Етап 2. Призначення керівника (координатора) волонтерської програми/проєкту.

Етап 3. Розробка обов'язків волонтерів.

Етап 4. Складання портрету потенційного волонтера.

Етап 5. Залучення волонтерів.

Етап 6. Підготовка волонтерів до роботи.

Основним завдання координатора волонтерської роботи на цьому етапі є представлення волонтерам специфіки роботи, яку вони повинні виконати [2]. Орієнтовний план підготовки та проведення першої зустрічі з волонтерами:

1. Підготовка до зустрічі.

2. Проведення зустрічі.

3. Завершення зустрічі.

Етап 7. Координація та моніторинг роботи волонтерів.

Етап 8. Винагорода праці волонтерів.

Можливі наслідки у разі ігнорування певних етапів: часто організації звикають до волонтерів і ставляться до них як до штатних працівників, що нерідко зумовлює втрату цікавості з боку волонтера до роботи і соціальної служби.

Участь студентів у волонтерській діяльності сприяє потребі в їх самовизначенні та самоствердженні, вмінню відстоювати свої інтереси та переконання, прояву толерантності до поглядів та думок іншої людини, удосконаленню своїх комунікативних здібностей, особистісній активності, відповідальності та організованості.

Безсумнівно, в студентському колективі існують реальні сприятливі умови для формування особистості майбутнього фахівця. Колектив у волонтерському русі виконує п'ять основних функцій: організаційну, комунікативну, виховну, професійну, стимулюючу. (Главник, 2006).

Таким чином, у студентському колективі на основі взаєморозуміння, взаємоповаги і взаємовідповідальності виникають сприятливі умови для організації волонтерського руху, гармоні-

зації особистих і суспільних інтересів, професійного становлення студентів і ефективного формування у них професійної спрямованості.

В Україні діє чимало волонтерських організацій, фондів, центрів, які мають різноманітні напрями діяльності. В ТНПУ ім. В. Гнатюка функціонує Клубу соціальних ініціатив та волонтерства на факультеті педагогіки і психології. До Клубу залучені усі бажаючі студенти-волонтери різних факультетів.

Основною метою Клубу є сприяння розвитку соціальних ініціатив у молодіжному середовищі, допомога соціально вразливим категоріям дітей та молоді, консолідація свідомих та активних громадян для реалізації та захисту культурних, соціальних, економічних, політичних та інших спільних прав, свобод і законних інтересів.

До завдань Клубу відноситься: сприяння створенню позитивного іміджу та репутації волонтерської діяльності у широкій громадськості; науково-дослідна робота волонтерів; створення умов для саморозвитку членів Клубу як особистостей, членів суспільства, громадян України та багато інших напрямів діяльності, що не суперечать чинному законодавству України. Учасники Клубу мають змогу долучитись до організації та проведення волонтерських заходів за різними напрямками: освітній, спортивний, соціокультурний, інклюзивний, інформаційно-просвітницький та ін.

Клуб соціальних ініціатив та волонтерства ТНПУ ім. В. Гнатюка сприяє підвищенню мотивації до волонтерської діяльності, оволодінню основними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення волонтерської роботи, а також розвитку соціальної активності, навичок усвідомленого та активного вибудовування власного життя.

Переважає більшість волонтерів є студенти спеціальності «Соціальна робота» Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Майбутні соціальні працівники кожного навчального семестру можуть обрати певну соціальну службу, фонд чи організацію, де мають можливість проявити себе у ролі волонтерів.

Для студентської молоді волонтерська діяльність є не тільки способом проведення вільного часу, самореалізації і можливістю принести користь суспільству. Вона є ще стимуляцією майбутніх фахівців до професійного зростання

і розвитку. Особливо це стосується працівників соціальної сфери, оскільки піклування про людей, надання їм необхідної допомоги є важливою складовою їх професійної діяльності. Як свідчить практика, люди, які прилучилися до волонтерської діяльності у молодому віці, продовжують брати участь у ній впродовж всього життя. Це може бути допомога людям похилого віку, самотнім, людям з інвалідністю, дітям-сиротам, дітям, схильним до девіантної поведінки, дітям вулиці тощо.

Волонтерська робота для студента – це можливість особистого зростання й отримати позитивний досвід. Різноманітні кола завдань передбачають формулювання певних вимог і цілей.

Волонтери знають, що роблять значний внесок у соціальну роботу.

Вивчивши роль «винагороди» волонтерської діяльності, можна визначити найвпливовіші стимули-чинники, що можуть позитивно зорієнтувати студента-волонтера на діяльність в організації, а саме:

- отримання знань, навичок, умінь з проблем суспільства, новий досвід, відчуття бути потрібним;

- цікаво проводити час, займаючись волонтерською діяльністю, виходити «у світ», заводити нові знайомства чи бути разом із старими друзями-волонтерами, розважатися, перейти до нового способу життя, допомагати іншим та відчувати «віддачу» від цієї допомоги;

- встановити ділові контакти, бути частиною престижної групи, отримати визначений статус, мати можливість у майбутньому працювати в організації на засадах вже не добровольця, а офіційно прийнятого співробітника (Боднаренко, 2004, с. 28–29).

Дуже важливо створювати стимули для студентів волонтерів, такі, як: компенсація витрат, регулярні супервізії, а також визнання не тільки в середині своєї команди, але й усієї організації.

Волонтерам важливо випробувати почуття винятковості, наприклад, коли підкреслюються їхні певні вміння. Варто сприяти підвищенню компетенції волонтерів, організувати їхню участь в освітніх заходах, курсах підвищення кваліфікації, тренінгах усередині й поза організацією.

Зауважимо, що беручи участь у волонтерській діяльності, студенти набувають осно-

вних рис волонтерства, таких, як: турбота про людей; солідарність і гуманна корисливість; духовна якість і громадянська чеснота; багате джерело людського досвіду; нові інтелектуальні ресурси; участь і відповідальність як суть активної громадянської позиції.

Людей завжди розділяли багатство, культура, релігія, етнічне походження, вік, стать. Волонтерство ж може бути одним із найголовніших засобів примирення та відновлення розділеного суспільства, бо ця діяльність здійснюється без дискримінації за певними ознаками;

Нове бачення соціальної діяльності полягає в іншому ставленні до зайнятості в галузі соціального захисту. Студенти, які беруть участь у волонтерських програмах, дійсно, отримують чітку ясність у мотивації своєї праці. Первинним для них є вже не компенсація за працю, а результат – допомога, вирішення проблеми тощо. Для руху в цілому – охоплення всього спектра суспільних проблем (Головатий, 2005).

Волонтерський рух хоч і стихійне явище, але вимагає чіткого контролю та регламентації. Кваліфіковане навчання та систематичний контроль дозволяє вивести волонтерство на якісно новий рівень розвитку, який свідчить про високу моральну культуру нації, сформовану свідомість населення та високу розвиненість країни. Це можливе лише при співпраці освітніх установ з соціальними службами, установами, організаціями.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Волонтерство є дуже важливою складовою громадянського суспільства. З його допомогою: в суспільстві підтримуються і підсилюються такі загальнолюдські цінності, як милосердя, турбота, допомога; люди реалізують свої можливості, повністю розкривають свій людський і професійний потенціал; встановлюються зв'язки, які сприяють вирішенню важливих життєвих питань багатьох людей.

Безперечно, залучення майбутніх фахівців соціальної роботи у волонтерську діяльність дозволяє сформувати особистість громадянина, який повноправно функціонує у професійній сфері.

Отже, доцільно звернути увагу на зарубіжні дослідження організації волонтерської роботи майбутніх соціальних працівників у центрах соціальних служб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бондаренко З. П. Організація волонтерської роботи в умовах вищого навчального закладу. *Волонтерство як ресурс соціальної роботи у громаді* : зб. ст. К. : Християнський дит. фонд, 2006. С. 24–33.
2. Бондаренко З. П. Студентська громада як один з факторів підготовки до волонтерської діяльності. *Проблеми педагогічних технологій* : наук. зб. Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Луцьк, 2004. Вип. 3–4 (28–29). С. 158–166.
3. Волонтери в соціальній роботі : навч. посіб. / за ред. О. Главник та ін. К. : Вища школа, 2006. 128 с.
4. Головатий М. Ф., Панасик М. Б. Соціальна політика і соціальна робота: термінол.-понятійн. словник. К. : МАУП. 2005. 560 с.
5. Закон України «Про волонтерську діяльність» від 19.04.2011 № 3236-VI: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 22.10.2018).
6. Калениченко Р. А. Волонтерство в соціальній роботі: навчальний посібник. К. : КиМУ, 2008. 86 с.
7. Капська А. Й., Карпенко О. Г., Комарова Н. М. Підготовка волонтерів до соціальної роботи : навч.-метод. посібник. К. : Держсоцслужба, 2005. 152 с.
8. Капська А. Й. Технологізація волонтерської роботи в сучасних умовах. Київ : Центр учбової літератури, 2001. 216 с.
9. Лях Т. Л. Методика організації волонтерських груп : навчальний посібник. К. : Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. 160 с.
10. Лях Т. Л. Волонтерство. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. І. Д. Звереві. Київ ; Сімферополь : Універсум, 2012. С. 124–128.

REFERENCES:

1. Bondarenko, Z. P. (2006). Organization of volunteer work in the conditions of a higher educational institution. *Volunteering as a resource of social work in the community*. Khrystyianskyi dytiachyi fond, 24–33 [in Ukrainian].
2. Bondarenko, Z. P. (2004). Student community as one of the factors of preparation for volunteering. *Problems of pedagogical technologies*. Lesya Ukrainka Volyn National University, 3–4, 158–166 [in Ukrainian].
3. Hlavnyk, O. (Ed.). (2006). *Volunteers in social work*. Vyshcha shkola, 128 [in Ukrainian].
4. Holovaty, M. F., Panasyk, M. B. (2005). *Social policy and social work*. Kyiv: MAUP, 560 [in Ukrainian].
5. Law of Ukraine on volunteering № 3236-VI. (2018, October 22). Retrieved from: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> [in Ukrainian].
6. Kalynychenko, R. A. (2008). *Volunteering in social work*. KyMU, 86 [in Ukrainian].
7. Kapska, A. Ya., Karpenko O. H., Komarova, N. M. (2005). *Training volunteers for social work*. Derzhsoctsluzhba, 152 [in Ukrainian].
8. Kapska A. Ya. (2001). *Technologization of volunteer work in modern conditions*. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury, 216 [in Ukrainian].
9. Liakh, T. L. (2010). *Methods of organization of volunteer groups*. Borys Grinchenko Kyiv University, 160 [in Ukrainian].
10. Liakh, T. L. (2012). *Voluntary work*. I. D. Zvierieva (Ed.). Kyiv, Simferopol: Universum, 124–128 [in Ukrainian].